

Spesielt år for bøndene på Østlandet

Gårdbrukerne på Østlandet hadde i gjennomsnitt kr 270 900 i jordbruksinntekt i 2018, en nedgang på 20 prosent fra 2017. Nedgangen skriver seg fra utviklingen på flatbygdene, mens «andre bygder» hadde en økning i inntekt på tre prosent. Det var stor variasjon i utvikling mellom forskjellige typer bruk. Den ekstreme tørken i 2018 slo sterkt ut hos mange.

Dette går fram av NIBIOs årlige Driftsgranskinger. 324 bruk fra Østlandet var med i undersøkelsen som omfattet 916 bruk totalt i 2018.

Jordbruksinntekten gikk ned

Jordbruksinntekten til østlandsbonden gikk ned med 20 prosent fra 2017 til 2018. Resultatet preges av inntektsutviklingen i flatbygdene hvor nedgangen var hele 37 prosent. I «andre bygder» var det derimot en økning på tre prosent. Jordbruksinntekten i 2018 var henholdsvis kr 228 300 og kr 318 800 i de to områdene. Det var ingen andre landsdeler som hadde høyere årsverksinntekt enn Østlandet «andre bygder».

Økte produsentpriser for mange jordbruksprodukter

Bondens priser på korn økte for alle kornslag i begge regioner. Pris på hvete økte mest, med sju prosent på flatbygdene og ni prosent i «andre bygder». Det er kvaliteten på kornet som bestemmer mye av utviklingen i pris, og været i vekstsesongen og forholdene under innhøstingen har stor betydning. Det ble lite værskade på korn i 2018, og trekk for levering av rått korn ble også lite. Potetprisen gikk noe ned i begge regionene, men mest på flatbygdene med fem prosent.

Prisen på melk var tilnærmet uendret fra året før i begge regionene. Dette gjelder både for ku- og geitemelk. Prisene på storfe- og svinekjøtt gikk ned, mens prisen på sau- og lammekjøtt var tilnærmet uendret. Det samme gjelder for smågrispris. Ullprisen gikk ned, men prisen på egg gikk opp i begge regionene.

Avlinger under normalen

Avlingene av hvete på Østlandet i 2018 var omtrent halvparten av året før og også i forhold til gjennomsnittet for 2015-2017. Det var kraftig nedgang i begge regionene, men mest på flatbygdene. Avlingsnedgangen for bygg og havre var litt mindre, men likevel betydelig. Potetavlingen i 2018 hadde derimot en liten økning i forhold til 2017. På flatbygdene var potetavlingene også større enn gjennomsnittet for årene 2015-2017. Grovfôravlingene i 2018 var vesentlig lavere enn årene før, særlig på flatbygdene, men også en del lavere i andre bygder. Normalt høster en mer grovfôr per dekar på flatbygdene enn i «andre bygder», men i 2018 var grovfôravlingene to prosent høyere i «andre bygder».

Noe mindre arbeidsinnsats

Samlet arbeidsinnsats i jordbruket gikk ned med fire prosent på flatbygdene og en prosent i «andre bygder». Det var gårdbrukerfamiliens arbeidsinnsats i jordbruket som sto for det meste av reduksjonen fra 2017 til 2018 på flatbygdene, mens leid hjelp minket mest i «andre bygder».

Sammensetningen av produksjonsinntektene

Sammensetningen av inntektene i driftsgranskingene er nokså forskjellig i flatbygdene og «andre bygder». I begge utgjør husdyrinntekter omlag halvparten av produksjonsinntektene. På flatbygdene er inntektene fra fjørfehold inkludert egg den største posten, deretter kommer svin, melk og storfeslakt. Sau og andre dyr betyr lite. I «andre bygder» er det melk og storfeslakt som er viktigst. Fjørfe og sau kommer deretter. På flatbygdene utgjør inntekten fra planteproduksjon i 2018 en seksdel av samlede produksjonsinntekter, mens det normalt ville utgjort nesten en tredel. Selv med uvanlig lave korninntekter, utgjør korninntektene to tredeler av planteinntektene. I «andre bygder» kommer bare ni prosent av produksjonsinntektene fra planter, og nær det halve av dette er fra korn.

Produksjonsinntekten gikk opp ni prosent i «andre bygder» og ned to prosent i flatbygdene. Inntekter fra husdyrhold gikk ned med tre prosent på flatbygdene, men økte med en prosent i «andre bygder». Melkeinntektene økte i begge regionene. På flatbygdene var det nedgang i inntekter fra alle typer kjøtt, mens bildet var noe mer variert i «andre bygder», hvor det var nedgang i inntekter fra storfeslakt, men økning i inntekter fra svin og sau. Det kan være flere grunner til dette. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at slaktevektene for storfe gikk ned i 2018 i forhold til i 2017. Noe av årsaken er sannsynligvis at i deler av landet, og særlig for områder på Østlandet der det lå an til å bli alvorlig svikt i fôrproduksjonen, så mange bønder seg nødt til å slakte dyr som ideelt sett burde ha blitt slaktet noe senere. Samtidig innførte slakteriene en vridning av betaling av slakt slik at forskjellen i utbetalingspris mellom de mest kjøttfulle slaktene og de noe tynnere ble større enn tidligere.

Tilskuddene økte mest

I 2018 var utbetalingen av tilskudd på driftsgranskingsbrukene på Østlandet mye større enn året før. For flatbygdbrukene var økningen hele 63 prosent og for brukene i «andre bygder» 29 prosent. Hovedgrunnen er at hele 83 prosent av driftsgranskingsbrukene på Østlandet mottok avlingsskadetrygd i 2018. Begge de to foregående årene var det veldig få driftsgranskingsbruk som hadde så alvorlige avlingsskader som i 2018.

Fra 2017 til 2018 skjedde det en endring i arealtilskudd for grovfôr. Arealsonen 1, som omfatter nesten hele Østfold, kystnære kommuner i Akershus, kommunene rett øst for Mjøsa, søndre del av Buskerud og hele Vestfold, mistet dette tilskuddet. Det som ble spart inn på at satsen per dekar her gikk fra kr 40 til 0, ble fordelt på de andre arealsonene, slik at satsene der gikk opp. Alle kommunene i arealsonen 1 tilhører Østlandets flatbygder. Dette er forklaringen på at Østlandets flatbygder fikk en nedgang på 36 prosent for dette tilskuddet til

tross for at arealet økte. I begge regionene økte gjennomsnittsarealet til driftsgranskingsbrukene. Utbetalte drifts-, grunn- og distriktstilskudd økte på grunn av større mengder av produkter.

Kostnadene økte

Kostnadene i jordbruket økte med sju prosent i flatbygdene og 10 prosent i «andre bygder». Det var variable kostnader som økte mest. Størst prosentvis økning var det på såvarer. En årsak til økningen kan være at det ble sådd forholdsvis lite høstkorn i 2017, og at mesteparten av kornarealet derfor ble sådd om våren i 2018. En annen årsak kan være at den varme og tørre sommeren ga tidlig innhøsting, slik at en større del av arealet enn vanlig ble tilsådd med høstkorn. Noe areal, hvor veksten var ekstremt dårlig, ble harvet opp igjen, og det ble sådd en hurtigvoksende fôrvekst på arealet.

Kraftfôr er den største kostnadsposten i begge regioner og utgjør nær halvparten av de variable kostnadene. Kostnadsøkningen for kraftfôr var like stor i kroner som økningen for såvarer, men prosentvis mye mindre. Kostnadene til kjøp av handelsgjødsel og kjøp av dyr økte også i begge regionene. På flatbygdene utgjorde kjøp av fjørfe og gris to tredeler av kostnadene til kjøp av dyr. I «andre bygder» var det storfe og fjørfe som utgjorde hoveddelen av denne kostnaden.

Faste kostnader økte med fire prosent i flatbygdene og sju prosent i «andre bygder». I begge regionene hadde kostnader til leid hjelp en nedgang, og denne var størst i «andre bygder». Størst prosentvis økning var det for energi, men maskinleie hadde en betydelig økning i «andre bygder». Avskrivninger er den største faste kostnaden. Økningen på avskrivningene var ni og åtte prosent i henholdsvis flatbygder og «andre bygder». Kostnadene til vedlikehold var om lag uendret fra 2017 til 2018.

Variasjon i lønnsomhet mellom driftsformer

Det var et spesielt tørt og varmt år i de fleste fylkene på Østlandet i 2018. Noen områder fikk likevel litt regn og ble ikke like utsatt som resten av landsdelen. Variasjon i jordart og helling fikk en enda større betydning enn i et mer normalt år. Gårdbrukere som har husdyrproduksjoner som er avhengig av grovfôr, opplevde et vanskelig år, ikke bare økonomisk, men også med den usikkerheten som var om det var mulig å skaffe vinterfôr til dyra. Flere måtte selge dyr som egentlig skulle ha produsert avkom i flere år videre. Disse brukene vil ha et mindre produksjonsapparat også i 2019. For bruk med planteproduksjon vil ikke tørkeproblemene i samme grad følge med til neste år.

Noen som ble tidlig ferdig med innhøstingen, kunne fornye drenering, kalke eller så høstkorn. Disse kostnadene gjorde det økonomiske resultatet for 2018 enda svakere, men slike tiltak vil virke positivt i framtidige år. Disse forholdene må en ha med i tankene når en vurderer resultatene for enkeltproduksjoner.

Melkebruk utgjør fortsatt en stor gruppe i landbruket på Østlandet, og resultatene fra denne driftsformen gir store utslag på resultatet for hele materialet. Bruk med «melk og storfekjøtt» i flatbygdene hadde kr 367 400 i årsverksinntekt, en reduksjon på 12 prosent fra året før. I «andre bygder» var det økning på fire prosent, og det ga en årsverksinntekt på kr 357 700. Året før var det en stor økning på flatbygdene. Melkeproduksjon som driftsform var i 2018 blant de mest lønnsomme driftsformene i begge områder.

«**Storfekjøtt**» har etter hvert blitt en stor gruppe i driftsgranskingene, også på Østlandet. For «storfekjøtt» utgjør økningen i årsinntekt fra 2017 til 2018 hele 57 prosent i flatbygdene. 2018 var det nest beste året for driftsformen på flatbygdene som er registrert i driftsgranskingene. I 2018 ble det lagt ned flere arbeidstimer, og kjøttproduksjonen var mye større enn tidligere. I «andre bygder» var det en økning på 12 prosent i resultat. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for flatbygder og «andre bygder» ble henholdsvis kr 397 500 og kr 312 800.

Mange bruk på Østlandet har **kornproduksjon** eller korn i kombinasjon med andre produksjoner. Kornbrukene i begge regionene hadde negativt resultat. «Andre bygder» hadde størst nedgang i årsverksinntekten og oppnådde kr -202 600, men brukene har bare et tredels årsverk i gjennomsnitt. På flatbygdene ble årsverksinntekten kr -79 800 og arbeidsforbruket er i underkant av et halvt årsverk

Driftsformer med **kombinasjoner med korn** hadde generelt en negativ utvikling i resultat fra 2017. «Korn og gris», som tradisjonelt har vært den mest lønnsomme driftsformen, oppnådde kr 171 900 i inntekt, eller 45 prosent mindre enn året før. Her spilte flere ting inn. Dårlige kornavlinger og en krevende markedssituasjon for gris er de to viktigste forholdene. For de andre kombinasjonene er det for få observasjoner i hver gruppe til at en kan trekke konklusjoner, men det ble ikke observert økning i resultat for noen av kombinasjonene.

Saukjøttproduksjonen på Østlandet foregår mest i «andre bygder». Bruk med ensidig sauekjøttproduksjon i denne landsdelen hadde en økning på 86 prosent i årsverksinntekt fra et nokså magert år i 2017, og oppnådde kr 231 800 som er et høyt resultat for denne driftsformen på Østlandet. Det var en liten nedgang i arbeidsforbruk og også i produksjon. Prisene på kjøtt og ull gikk litt ned. Produksjonsinntektene økte først og fremst på grunn av økte tilskudd.

Store investeringer

Nettoinvesteringen på østlandsgårdsbrukene sett under ett har ligget i intervallet mellom kr 91 600 og kr 151 300 i perioden 2009-2016. I 2017 var nettoinvesteringen på flatbygdene langt lavere, men økte igjen i 2018 til kr 267 500. Det er positive nettoinvesteringer for alle typer eiendeler, men størst for driftsbygninger, som utgjør 64 prosent av nettoinvesteringene. Det er samme utvikling i «andre bygder», der nettoinvesteringen var kr 250 700 i 2018. Driftsbygninger står for to tredeler av nettoinvesteringene, men det er positive tall også for maskiner, grøfter, jord og melkekvote.

Jordbruksfradrag gir inntektsvirkning

Redusert skatt for landbruket ved hjelp av jordbruksfradrag et virkemiddel fastsatt i jordbruksoppgjørene. Maksimalt fradrag i 2018 var kr 166 400, som de seks årene før. Av driftsgranskingsdeltakerne på Østlandet var det 47 prosent som oppnådde maksimalt fradrag, mens 12 prosent ikke hadde noe jordbruksfradrag i det hele tatt fordi jordbruksdrifta gikk med underskudd. Deltakerne på østlandsbrukene hadde i 2018 et gjennomsnittlig jordbruksfradrag på kr 120 900. Gjennomsnittlig inntektsvirkning av jordbruksfradraget var kr 37 600 per årsverk, eller kr 1 100 mindre enn året før. Lavere skatteprosent gir mindre effekt av jordbruksfradraget.

Nettoinntekt og gjeld

Brukerfamiliens samlede inntekter for 2018, fratrukket rentekostnader og kårutgifter, var kr 971 200 i Østlandets flatbygder og kr 1 083 500 i «andre bygder». Det er henholdsvis en nedgang og en økning på 11 prosent. Brukene i flatbygdene har høyere rentekostnader enn brukene i «andre bygder». I 2018 hadde begge regionene økning i betalte renter, og økningen var størst i «andre bygder» med 13 prosent. Beløpene var kr 137 300 og kr 104 700 for henholdsvis flatbygdbrukene og brukene i «andre bygder».

Gjeldsprosenten til brukene i flatbygdene i 2018 var 50, eller to prosentpoeng mer enn i 2017. Brukene i andre bygder har forholdsvis mindre gjeld og hadde en gjeldsprosent på 43 ved slutten av 2018. Dette er også to prosentpoeng mer enn året før.

For østlandsbrukene samlet i 2018 bidro jordbruket med 25 prosent av samlede inntekter mot 32 prosent i 2017, mens skogbruk og tilleggsnæring basert på brukets ressurser bidro med henholdsvis fire og ni prosent. Lønnsinntekt stod for 49 prosent av samlede inntekter. Det er en ubetydelig forskjell mellom flatbygder og «andre bygder» for lønnsinntektens andel, men flatbygdene har en litt lavere andel av inntektene fra skogen og litt større andel fra tilleggsnæring enn gårdsbruk i «andre bygder».

Definisjon av de ulike områdene

Det som kalles Østlandet, omfatter fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark. Det som omtales som flatbygder, er lavlandet rundt Oslofjorden og områdene langs de store sjøene og vassdragene sør på Østlandet. Flatbygdene omfatter også ravinelandskap og andre arealer som er langt fra flate. «Andre bygder» er områder som normalt har litt dårligere klimatiske forhold for plantevekst enn flatbygdene. Skogs-, dal- og fjellbygder hører hjemme i «andre bygder». En kommune er vanligvis bare med i ett av områdene.

Driftsgranskingene skal være representative for landbruket i de ulike områdene, men kan ikke sies å være representative ned på fylkesnivå.

Undersøkelsen er en regnskapsstatistikk som bygger på skatteregnskap omgjort til driftsregnskap. Gårdbrukerne gir supplerende opplysninger om arbeidsforbruk, avlinger og beitetider.

Resultatmål

Driftsgranskingene bruker mange resultatmål. Det som her kalles jordbruksinntekt, er vederlag til alt jordbruksarbeid og egenkapital per årsverk. For å beregne dette, trekker en kostnader ved jordbruksproduksjonen, inkludert avskrivninger, ifra samlede produksjonsinntekter i jordbruket. Deretter legger en til kostnader til leid hjelp og trekker ifra jordbrukets andel av gjeldsrenter og kårutgifter. For å få resultatet ut per årsverk, må tallet deles på medgåtte arbeidstimer og multipliseres med 1 845 som er antallet timer i et jordbruksårsverk.

Utfyllende informasjon til pressemelding: 05.12.2019

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOKONOMI

Skattejustert vederlag er vederlaget til arbeid og egenkapital korrigert for inntektseffekten av jordbruksfradraget. Alle som driver jordbruk i egen regi, kan benytte dette fradraget ved skatteligningen så lenge næringen går med overskudd. Se under.

Familiens nettoinntekt er samlet overskudd fra alle næringer, lønn, pensjoner, sykepenger og renter fratrukket gjeldsrenter og verdien av kårytelser til tidligere eier.

Kontaktpersonar ved NIBIO

Eva Øvren

Seniorrådgiver, divisjon Kart og statistikk
Telefon: 902 89 619
E-post: eva.ovren@nibio.no

Berit Kristiansen

Rådgiver, divisjon Kart og statistikk
Telefon: 902 87 941
E-post: berit.kristiansen@nibio.no